

نقش امام حسن(ع) در تثبیت قرائت قرآن و تعیین خط مشی تفسیر

به گفته عضو هیئت علمی جامعه المصطفی(ص)، بزرگترین رسالت امام حسن مجتبی(ع) در عصر نوپای اسلامی و آشفتنی مسائل سیاسی، تعیین خط مشی استنباط معانی قرآن و تفسیر آن بود.

به گفته عضو هیئت علمی جامعه المصطفی(ص)، بزرگترین رسالت امام حسن مجتبی(ع) در عصر نوپای اسلامی و آشفتنی مسائل سیاسی، تعیین خط مشی استنباط معانی قرآن و تفسیر آن بود.

محمدفاکر میبدی، عضو هیئت علمی جامعه المصطفی(ص) العالمیه در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، به بیان نکاتی در خصوص مواجهه امام حسن(ع) با تفسیر قرآن پرداخت.

امام مجتبی(ع)؛ از خزائن علم الهی و تراجم وحی الهی
میبدی با بیان این‌که ائمه معصومین(ع) هر کدام به نوبه خود و مجموعاً به عنوان خزائن علم الهی و تراجم وحی الهی هستند که علم ما کان و ما یکون و ما هو کائن در وجود شریفشان تعبیه شده است، گفت: امام مجتبی(ع) نیز با توجه به این‌که جزء کسانی هستند که بخشی از عمر مبارکشان همزمان با عصر نزول قرآن بوده است و به عبارتی مصداق تنزیلی قرآن کریم هستند از شخصیت بسیار بالا و والا در حوزه قرآن‌پژوهی برخوردار هستند.

آیات مشیر به صلح امام حسن(ع) در قرآن
وی عنوان کرد: امام مجتبی(ع) با قطع نظر از این‌که مصداقی از آیه مباهله و تطهیر و کلمات و ابرار و ذوی‌القربی و مودت و امثال این‌ها است و بسیاری از آیات قرآن کریم است و جایگاه مصداق برخی از آیات را دارد، بعضی از آیات هم به حرکت حضرت تفسیر شده است. به عنوان مثال آیه شریفه‌ای که می‌فرماید «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ؛ آیا ندیدی کسانی را که به آنان گفته شد که اینک از جنگ دست کشید» (نساء/77). امام صادق(ع) می‌فرماید که این آیه درباره امام حسن(ع) نازل شده است که مأمور به صلح است.

میبدی ادامه داد: همچنین برای مثال یکی از شخصیت‌های تفسیری اهل سنت می‌گوید که این آیه شریفه که می‌فرماید «فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ؛ پس هر که درگذرد و نیکوکاری کند پاداش او بر خداست» (شوری/40)، این آیه شریفه هم منطبق است بر صلح امام حسن(ع) است؛ گرچه این صلح صلیحی تحمیلی بوده و به مفاد آن عمل نشده است اما به عنوان مصداقی از این آیه شریفه می‌تواند باشد. یا برای مثال آیه‌ای از سوره جن که می‌گوید «وَأَنَّا لَا تَدْرِي أُشْرُ أُرِيدَ يَمِّنَ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا؛ و ما نمی‌دانیم که برای کسانی که در زمین بدی خواسته شده یا پروردگارشان برای آن‌ها هدایت خواسته است.» (جن/10) گفته شده است که مصداق آن صلح امام مجتبی(ع) است. این‌ها آیاتی بود که تنزیلاً یا تأویلاً درباره شخصیت قرآنی حضرت است و ایشان در همان آیاتی نیز که مشترک با خمس طیه است، به عنوان سبط اکبر حضور دارد.

وی با بیان این‌که آن‌چه که اهمیت دارد شخصیت امام مجتبی(ع) در خصوص معرفی قرآن و تفسیر قرآن و نقش آن حضرت در تفسیر و معنای قرآن کریم است، اظهار کرد: به طور کلی برای رسیدن به معنای حقیقی و واقعی قرآن کریم بهترین معیار و بلکه شاخص‌ترین معیار کلمات و سیره عملی ائمه معصومین(ع) و از جمله امام مجتبی(ع) است و اگر ما یک تفسیر قرآن کریم را بخواهیم مشخصاً بیان کنیم که چند رکن دارد یکی متن قرآن است، یکی شخصیتی است که تفسیر می‌کند و یکی هدف و غایت تفسیر است که رسیدن به مراد الهی است.

میبدی با اشاره به این‌که مطلب که طبیعی است که در میان آن همه ابزاری که برای تفسیر وجود دارد راهی مطمئن‌تر از کلام و سیره معصومین(ع) نیست، افزود: البته تمام گونه‌های تفسیری و روش‌های تفسیری، به گفته صاحبان آن دیدگاه‌ها، به نحوه تفسیر ائمه معصومین(ع) برمی‌گردد؛ چنانکه علامه طباطبایی می‌فرماید تفسیر قرآن به قرآن هم ثمره درس ائمه معصومین(ع) نسبت به تفسیر است؛ یعنی این روشی مقتبس از روش ائمه معصومین(ع) است. البته این سخن به معنای بسنده کردن به تفسیر روایی نیست.

وی با اشاره به آشفتنی‌های دوران امامت حضرت و مسائل سیاسی‌ای که آن دوره را متمایز ساخته بود و امام را مجبور به صلح کرد، عنوان کرد: در کنار این مسائل سیاسی به نوعی محرومیت از خزینه علم امام هم روی داد و نشد که آن‌گونه که شایسته و بایسته مقام امامت بود از حضرت استفاده شود ولیکن در خلال مباحث و خلال برنامه‌هایی که حضرت امام مجتبی(ع) داشتند ما به روش‌ها و منش‌های تفسیری و نحوه تعامل ایشان با قرآن برمی‌خوریم؛ که بسیار می‌تواند راهگشا و حاکی از رسالت سنگین حضرت در آن دوره 9 ساله بعد از جریان صلح تا شهادت ایشان باشد.

معاصران امام حسن(ع) در تفسیر
عضو هیئت علمی جامعه المصطفی(ع) العالمیه با اشاره به معاصران حضرت که به تفسیر اشتغال داشتند، بیان کرد: در عصر

امام مجتبی(ع) افرادی بودند که با دلایلی متکفل امر تفسیر قرآن شدند. گر چه بعضی از آن‌ها موالیان حضرت بودند و از شیعیان به حساب می‌آمدند، اما در مجموع حضرت در این شرایط می‌بایست حرکت و سیر تفسیر قرآن را راهنمایی کند و هم بر مسیر صحیح صحنه بگذارد و هم مسیرهای غلطی را که افراد می‌پیمودند اصلاح کند.

وی ادامه داد: در عصر امام مجتبی(ع) افرادی به نحو مثبت یا منفی، حضور تفسیری داشتند. به تعبیر دیگر در زمان حضرت افرادی پا به عرصه قرآن پژوهی و تفسیر قرآن گذاشتند که به نوعی کار را سخت می‌کند؛ به خصوص افرادی که چندان با جریان امامت هم میانه‌ای نداشتند. در زمان امام مجتبی(ع) لازم است که من عرض کنم که زمان چندی میثم تمار، که از اصحاب امام علی(ع) و امام حسن(ع) بوده است، مسروق بن اجدع، که در آن زمان به عنوان امام در تفسیر مطرح می‌شده است و علقمة بن قیس، از اصحاب امیرالمؤمنین(ع) و از شاگردان ابن مسعود بوده است، از جمله این افراد بوده‌اند. عبدالله بن عباس، عبدالله بن عمر، مرة بن شراهیل، جابر بن عبدالله انصاری، رفیع بن مهران، سعید بن مصیب و ... افرادی هستند که غالباً از صحابه و بعضی هم از تابعین بوده‌اند و امر تفسیرگوئی داشته‌اند.

میبدی بیان کرد: لذا حضرت و در آن عصر نوپای اسلامی و در آن آشفتگی مسائل سیاسی، بایستی مسیرهایی را که در زمینه تفسیر قرآن مطرح می‌شد و این افراد می‌پیمودند اصلاح کند و آن چه که واقعیت است بیان کند. در واقع بزرگترین رسالت حضرت در این جا تعیین خط مشی استنباط معانی قرآن و تفسیر قرآن بود.

امام مجتبی(ع) و مسئله اختلاف قرائت‌ها

وی یکی از مسائل مهم در مورد قرآن در دوران امامت امام حسن(ع) را مسئله اختلاف قرائت‌ها دانست و بیان کرد: ما می‌دانیم که امیرالمؤمنین(ع) فقط چهار سال خلیفه بود و بعد از پیامبر(ص) امور در دست خلفای دیگر بود و در این زمان تثبیت الفاظ قرآن کریم به خصوص بعد از مصاحف عثمانی، مسئله‌ای مشکل و حاد بود که نقش امام مجتبی(ع) در این زمینه بسیار کلیدی است.

وی با اشاره به نقشی که امام مجتبی(ع) می‌بایست در این راستا ایفا می‌کرده است، عنوان کرد: عصر امام مجتبی(ع) عصری است که جامعه خیلی متزلزل بوده است هم از نظر عقیدتی، هم از نظر سیاسی هم از نظر مباحث قرآن‌شناسی و لذا رسالت حضرت بسیار سنگین است. در این دوران مسئله اختلاف قرائت‌ها بسیار جدی بود و بسیاری از قاریان معروف در دوران امام مجتبی(ع) حضور داشتند؛ عبدالله بن عیاش، عبدالله خزاعی، عبدالله بن حبیب سلمی، زر بن حبیش، این‌ها قاریان معروف بودند. مسئله اختلاف قرائت‌ها هم در آن زمان خیلی نقش داشته است هم در انحراف جامعه و هم به نوعی در تزلزل در الفاظ و عبارت‌های قرآن کریم که حضرت باید در این جا نقش مهمی داشته باشد.

وی ادامه داد: حضرت در این زمان با توجه به آن چه زمان اقتضاء می‌کرد و افراد اقتضاء بهره‌مندی از امام(ع) را داشتند، وظیفه خودشان را انجام می‌دادند و آن چه که در قرآن بوده است را بیان می‌فرمودند.